

## رابطه ابعاد دینداری، جنسیت و تأهل با میزان رضایت از زندگی در میان دختران و پسران دانشجوی دانشگاه مازندران

سیدمهدی متولیان\*

زهرا نوری\*\*

سیدمهدی حسینی شیروانی\*\*\*

### چکیده

رضایت از زندگی چنان با اهمیت است که می‌توان گفت هدف برتر هر فرد در زندگی است؛ اما گزارش‌ها نشان می‌دهد که میزان آن در جامعه ما پایین است. از این رو تحقیق حاضر به دنبال بررسی رابطه بین میزان دینداری و میزان رضایت از زندگی در بین نمونه آماری ۴۰۷ نفری از دانشجویان است. نتایج تحقیق نشان می‌دهد بیشتر دانشجویان ۵۴/۳ درصد از میزان دینداری بالایی برخوردار هستند. میزان دینداری در بین دختران بیشتر از پسران است. تنها ۴۷/۹۱ درصد از دانشجویان از رضایت بالای زندگی برخوردار هستند. رضایت از زندگی در بین دختران بیش از پسران است. همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین میزان دینداری با میزان رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد؛ همچنین نتایج نشان می‌دهد که بین بعد اعتقادی، مناسکی و بعد تجربی با میزان رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد؛ اما بین بعد پیامدی با میزان رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود ندارد. رگرسیون نشان داد که متغیرهای بعد دینداری تجربی و جنسیت قادر به تبیین ۵ درصد از رضایت از زندگی شدند. پیشنهاد می‌شود با توجه به وجود آسیب‌هایی چون پدیده فرار مغزها، برای افزایش رضایت از زندگی دانشجویان، دینداری آنان تقویت گردد. واژگان کلیدی: ابعاد دینداری، جنسیت، تأهل، رضایت از زندگی، دانشجو.

## ۱. مقدمه و بیان مسئله

انسان‌ها همواره در طول تاریخ تلاش کرده‌اند که کیفیت زندگی خود را بهبود بخشند. برای بهبود کیفیت زندگی، در مرحله اول توجه آنان بر شاخص‌های عینی آن مانند: درآمد، امکانات بهداشتی، آموزشی و تفریح بود (خانلو و زارعیان، ۱۳۹۴، ص ۳۴). اما شاخصی ذهنی به نام رضایت از زندگی<sup>۱</sup> به مرور جای خود را در تحقیقات کیفیت زندگی باز کرد و مورد توجه جامعه‌شناسان و روان‌شناسان قرار گرفت (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۸۰).

شین و جانسون<sup>۲</sup> رضایت زندگی را ارزیابی فرد از کیفیت زندگی خود براساس ملاک‌هایی که خودش دارد تعریف کرده‌اند. اینگلهارت (۱۳۷۳) رضایت از زندگی را نتیجه توازن میان آرزوهای شخص و وضعیت فعلی او می‌داند، به عبارتی هرچه شکاف بین آرزوهای فرد و وضعیت عینی او بیشتر باشد، نارضایتی او بیشتر است، و همچنین از نظر واحدی و اسکندری رضایت از زندگی بازتاب تعادل بین آرزوها و وضعیت فعلی فرد می‌باشد (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۶۹).

رضایت از زندگی چنان با اهمیت است که می‌توان گفت هدف برتر هر فرد داشتن رضایت از زندگی است. رضایت از زندگی شرایط مناسب را برای پیشرفت انسان‌ها فراهم می‌کند و عامل شکوفایی و موفقیت افراد است (میرفهادی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۵۵). با شناخت میزان رضایت از زندگی می‌توان افراد و گروه‌های ناراضی و ناسازگار جامعه را شناخت و پیشگیری‌های لازم را به کار بست؛ زیرا رضایت از زندگی یکی از پیش‌بینی‌کننده‌های سلامت روانی است که با وجود آن می‌توان به سلامت جامعه پی برد (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۷۰)، افزون‌بر آن تحقیقات نشان می‌دهد که رضایت از زندگی در میزان جرم تأثیر دارد (هزار جریبی و صفری شالی، ۱۳۸۷، ص ۴۱) و رضایت پایین از زندگی، سطح بالای انزوای اجتماعی، بی‌قدرتی، و بی‌هنجاری را به دنبال دارد که می‌تواند باعث بی‌نظمی اجتماعی، نارضایتی سیاسی و بی‌اعتمادی افراد به یکدیگر شود (علی‌زاده قوی فکر، ۱۳۸۸). همچنین نارضایتی مردم از زندگی می‌تواند برای نظام اجتماعی مشکل آفرین باشد (سجودی و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۲۰) و تداوم نارضایتی نیز باعث کم‌رنگ شدن تعهد افراد به نظام ارزشی جامعه و در نهایت تحولات منفی در جامعه می‌گردد. داشتن رضایت از زندگی بر سلامت افراد تأثیر دارد و باعث نگرش مثبت افراد به جهان و باعث احساس خوشبختی آنان می‌شود (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۷۱). در بین دانشجویان نیز نارضایتی به شیوه‌های مختلفی چون افت تحصیلی، خودکشی و یا خروج از کشور خود را نشان می‌دهد. به طوری که آمار نشان می‌دهد، سالانه ۱۸۰ هزار ایرانی تحصیل‌کرده برای موقعیت بهتر ایران را ترک می‌کنند (تابناک، ۱۳۹۶). تحقیق پیرامون رضایت مردم از زندگی کمک می‌کند که افراد در معرض انواع

1. Life satisfaction

2. Shin & Johnson

مختلف مشکلات روانی و اجتماعی را بهتر بشناسیم و به آنان کمک کنیم. این کار در افزایش نظم، رضایت و اعتماد اجتماعی مؤثر است.

با توجه به نقش مهم رضایت از زندگی در جامعه، گزارش سازمان‌های مختلف حاکی از آن است که رضایت از زندگی در ایران کاهش یافته است و اکثر مردم از زندگی خود راضی نیستند (فرارو، ۱۳۹۵). براساس گزارش توسعه انسانی سازمان ملل که بر پایه آمار سال‌های ۲۰۰۶ تا ۲۰۰۹ م، تهیه شده است، مردم ایران از جهت رضایت‌مندی و خشنودی از زندگی در میان ۱۹۴ کشور، رتبه ۸۴ را به خود اختصاص داده‌اند. براساس این گزارش تنها ۷۱ درصد از ایرانی‌ها از شغل و ۵۵ درصد از سطح زندگی خود راضی بوده‌اند (خبرگزاری فارس، ۱۳۸۹). همچنین براساس گزارش مؤسسه پژوهشی لگاتوم<sup>۱</sup> ایران در سال ۲۰۱۰ م، از جهت شاخص رفاه رتبه ۹۲ را داشته، در سال ۲۰۱۱ م، به رتبه ۹۷ و در سال ۲۰۱۲ م، به رتبه ۱۰۲ رسیده و در سال ۲۰۱۴ م، ایران در بین ۱۴۲ کشور رتبه ۱۰۷ را به دست آورده است (تابناک، ۱۳۹۶). این آمار دال بر کاهش رفاه مردم ایران از سال ۲۰۱۰ م، به بعد بوده و می‌تواند بیانگر این باشد که مردم، زندگی با کیفیتی ندارند و از زندگی خود احساس رضایت نمی‌کنند. افزون‌بر این، براساس گزارش مؤسسه ارث<sup>۲</sup> دانشگاه کلمبیا نیز، از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۱۴ ایران از جهت میزان شادی در بین ۱۵۸ کشور، رده ۱۱۰ را به خود اختصاص داده است. به طوری که کشورهای چون بنگلادش، فلسطین و تاجیکستان پیش از ایران قرار گرفتند (هلیول،<sup>۳</sup> لایارد<sup>۴</sup> و سچز،<sup>۵</sup> ۲۰۱۵). مجاوریان و دیگر همکارانش در تحقیق خود گزارش دادند که رضایت از زندگی در ایران پایین است به طوری که در بین ۸۸ کشور در رتبه ۴۴ قرار دارد (مجاوریان و دیگران، ۱۳۹۳).

رضایت از زندگی در بین دانشجویان نیز پایین است، به طوری که سجودی و دیگر همکارانش در تحقیق خود در دانشگاه پیام نور اشاره کردند، ۶۲/۷ درصد از پاسخگویان رضایت متوسط و کمی از زندگی داشتند و تنها ۳۷/۲ درصد از آنها از زندگی خود راضی بودند (سجودی و دیگران، ۱۳۹۴، ص ۳۶). از طرف دیگر تنها در سه ماهه اول سال ۱۳۹۶ شاهد ۲ مورد پدیده خودکشی منجر به فوت و ۱۰ مورد ابراز تمایل و قصد جدی خودکشی در بین دانشجویان و حتی اساتید دانشگاه مازندران بوده‌ایم (حراست، ۱۳۹۶) که گزارش‌ها اشاره به نقش رضایت از زندگی بر خودکشی دارد (مهرابی و شیخ‌داری، ۱۳۹۲). همچنین با توجه به اینکه افت تحصیلی در بین دانشجویان به‌عنوان مشکل اجتماعی مطرح است (جبرائیلی و دیگران، ۱۳۹۰، ص ۲۱) گزارش‌ها اشاره به ارتباط رضایت از زندگی و افت تحصیلی نیز دارد (برجعی، نجفی و منسوبی‌فر، ۱۳۹۱، ص ۲).

1. Legatum  
3. Helliwell  
5. Sachs

2. Earth Organization  
4. Layard

با توجه به گزارشات محققان در رابطه با پایین بودن میزان رضایت از زندگی در بین مردم ایران و به‌ویژه دانشجویان، و اشاره محققان به تحقیق و بررسی و آرایه راهکار پیرامون آن (حجازی، صبحی و حسینی، ۱۳۹۲؛ عبدالله‌پور، سیدمهدوی اقدم، قلی‌زاده و علی اشرفی زکی، ۱۳۹۰، ص ۷۴)، نیاز است تا عوامل مؤثر بر رضایت از زندگی به‌ویژه در بین دانشجویان بیشتر بررسی و مورد مطالعه قرار گیرد. از آنجایی که پدیده‌های اجتماعی مانند رضایت از زندگی چند عاملی هستند (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۸۳) و شناخت همزمان همه عوامل در یک زمان امکان‌پذیر نیست، با توجه به بالا بودن میزان دینداری در بین ایرانیان (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰؛ فرجی و کاظمی، ۱۳۸۸؛ آهنگوب نژاد، ۱۳۸۸، ص ۷۹) و دانشجویان (میرزایی، ۱۳۹۰؛ نوابخش، پور یوسفی و میر آخورلی، ۱۳۸۸، ص ۱۸۱)، و با توجه به اینکه دین و مذهب در ایران رکن اساسی زندگی فردی و اجتماعی تلقی می‌شود (نصرتی و ذوالفقاری، ۱۳۹۱؛ ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۱۰۱)، و بر همه ابعاد زندگی انسان تأثیر می‌گذارد تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این پرسش‌ها می‌باشد:

۱. میزان دینداری و رضایت از زندگی در بین پسران و دختران دانشجو چگونه است؟
۲. آیا بین میزان دینداری دانشجویان با میزان رضایت از زندگی آنان رابطه وجود دارد؟
۳. آیا تفاوتی بین میزان رضایت از زندگی دانشجویان پسر و دختر وجود دارد؟
۴. آیا تفاوتی بین میزان رضایت از زندگی دانشجویان مجرد و متأهل وجود دارد؟
۵. متغیرهای پیش‌بینی‌کننده میزان رضایت از زندگی دانشجویان کدامند؟

از آنجایی که دین از سه طریق: معنادار کردن زندگی، پیشنهاد روش صحیح زندگی و افزایش حمایت با فعالیت‌های جمعی بر رضایت از زندگی اثر دارد (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۹۰)، در تحقیق حاضر از دیدگاه دورکیم برای چارچوب نظری استفاده می‌شود که معتقد است مشارکت در نهادهای دینی حداقل از طریق همکاری و یکی شدن در فعالیت، به تقویت سلامت جامعه کمک می‌کند (هیوارد<sup>۱</sup> و الیوت<sup>۲</sup>، ۲۰۰۹). براساس دیدگاه دورکیم، دین چهار کارکرد عمده انضباط‌بخشی، انسجام‌بخشی، حیات‌بخشی و خوشبختی‌بخشی را دارد. دین، با قواعد خود، انضباط را در جامعه تبلیغ کرده و با تشریفات مذهبی مردم را به هم پیوند داده و با اجرای مراسم دینی گروه احیا شده و ضمن انتقال هنجارها به آیندگان، با تقویت احساس حقانیت قواعد اخلاقی، احساس رضایت از زندگی را تقویت می‌کند (کوزر، ۱۳۸۸، ص ۸۸).

1. Hayward

2. Elliott

## ۲. پیشینه پژوهش

### ۲-۱. دین و رضایت از زندگی

هرچند برخی از پژوهشگران معتقدند اساساً دین قابل تعریف نیست (طالبان و رفیعی بهابادی، ۱۳۸۹، ص ۹۶)، در تحقیق حاضر با استفاده از نظر شجاعی زند (۱۳۸۱) که برگرفته از دیدگاه هیمل فارب<sup>۱</sup> (۱۹۷۵) است بهره برده که در تعریف دینداری عنوان نموده‌اند: دینداری یعنی داشتن اهتمام دینی به نحوی که نگرش، گرایش و کنش‌های فرد متأثر سازد. با توجه به این تعریف، دین افکار و رفتار انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و رضایت از زندگی نیز بخشی از این نگرش است که از دین تأثیر می‌پذیرد. به خصوص در زمان سرگشتگی و اضطراب انسان‌ها در زندگی پیچیده شهری کنونی، دین به انسان‌ها کمک می‌کند که به سوی آرامش گام بردارند (سراج‌زاده و رحیمی، ۱۳۹۲، ص ۳۶).

تحقیقات گذشته به رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی اشاره داشته‌اند. عبدالله‌پور، سیدمهدوی اقدم، قلی‌زاده و علی اشرفی (۱۳۹۰) در بررسی‌های خود در بین یک نمونه ۴۰۰ نفری از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد تبریز وجود رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی را تأیید کردند. ربانی و بهشتی در تحقیق خود به گزارش کونینگ و همکاران در سال ۲۰۰۱م، اشاره کردند؛ گزارش آنان حاکی از آن است که از میان ۱۰۰ تحقیق در باب رابطه دین و رضایت از زندگی، ۸۰ درصد از این تحقیقات رابطه مثبت بین دینداری و رضایت از زندگی را مورد تأیید قرار دادند (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۸۳). همچنین ایمان و کاوه در تحقیق خود از میان ۳۸۴ نفر از ساکنان فولادشهر اصفهان به بررسی رابطه بین دینداری با رضایت از زندگی پرداختند. در تحقیق آنان که برای اندازه‌گیری میزان دینداری از مقیاس گلاک استفاده شده بود، وجود رابطه بین وضعیت تأهل و دینداری مورد تأیید قرار گرفت (ایمان و کاوه، ۱۳۹۱، ص ۲۸).

حسین‌خانزاده، نیازی، حبیبی و طاهر (۱۳۹۱) در تحقیق خود به بررسی رابطه دینداری و رضایت از زندگی در بین ۱۲۶ نفر از دانشجویان دانشگاه گیلان پرداختند. برای اندازه‌گیری مفهوم دینداری از مقیاس گلاک و ستارک و به منظور اندازه‌گیری رضایت از زندگی از مقیاس داینر و همکارانش استفاده کردند. در نتایج تحقیق رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی تأیید شد (خانزاده، نیازی، حبیبی و طاهر، ۱۳۹۱، ص ۱۰). همچنین، مصلحی و احمدی در تحقیق خود در بین ۱۱۶ زوج از دانشجویان دانشگاه بجنورد و مؤسسه امام خمینی (ره) با استفاده از پرسشنامه‌های رضایت از زندگی و پایبندی مذهبی، نشان دادند که پایبندی به دستورات مذهبی باعث رضایت زندگی خانوادگی است (مصلحی و احمدی، ۱۳۹۲، ص ۷۵). پرپوچی، احمدی و سهرابی در

1. Gertrude Himmelfarb

تحقیق همبستگی خود در بین ۱۹۳ نفر از دانشجویان پسر و دختر دانشکده علوم انسانی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، و با استفاده از پرسشنامه اندازه‌گیری رضایت از زندگی داینر<sup>۱</sup> و همکاران و پرسشنامه اندازه‌گیری دینداری آذربایجانی گزارش دادند که دینداری تأثیر مثبت بر رضایت از زندگی دانشجویان دارد (پرپوچی، احمدی و سهرابی، ۱۳۹۲، ص ۶۰).

همچنین در پژوهشی که در سال ۱۳۹۳ توسط ابراهیمی و میرزا حسینی در بین ۳۷۶ نفر از زنان شهر قم انجام گرفت رابطه دینداری و رضایت از زندگی مورد بررسی قرار گرفت. برای اندازه‌گیری رضایت زندگی از مقیاس (SWLS) و برای اندازه‌گیری دینداری نیز از پرسشنامه جهت‌گیری مذهبی آلپورت و فگین<sup>۲</sup> استفاده کردند. نتایج تحقیق نشان داد که بین جهت‌گیری مذهبی درونی با رضایت از زندگی رابطه معناداری وجود دارد (ابراهیمی و میرزا حسینی، ۱۳۹۳، ص ۸۷). براساس تحقیق مجاوریان، کشیری کلایی و فلاحتی که از طریق بررسی اطلاعات مقطعی ۸۸ کشور در سال ۲۰۱۰م، انجام شده است، مشخص شد که محدودیت مذهبی در کشورها، ارتباط منفی با رضایت از زندگی مردم دارد (مجاوریان، کشیری کلایی و فلاحتی، ۱۳۹۳، ص ۱۱). ثابت و رادی در پژوهشی از یک نمونه ۱۲۵ نفری از دانشجویان دانشگاه شیراز با استفاده از مقیاس رضایت از زندگی داینر و مقیاس "درک خدا"ی صادقی نشان دادند که همبستگی مثبت و معناداری بین رضایت از زندگی و درک از خدا به‌عنوان شاخصی از دینداری وجود دارد (ثابت و رادی، ۱۳۹۴، ص ۱۹).

مطالعات خارجی نیز به رابطه بین دین و رضایت از زندگی اشاره دارند. تحقیقات لوین<sup>۳</sup>، چترز<sup>۴</sup> و تیلور<sup>۵</sup> (۱۹۹۵) در میان سیاهان در آمریکا نشان داد که بین دین و رضایت از زندگی رابطه وجود دارد. تحقیقات برگن<sup>۶</sup> و مک کاناتا<sup>۷</sup> (۲۰۰۱) در بین ۳۲۰ نفر از زنان و مردان آمریکایی در شهرهای فیلادلفیا و پنسیلوانیا به رابطه بین دین و رضایت از زندگی اشاره دارد. در تحقیق بین‌المللی هیوارد و الیوت<sup>۸</sup> (۲۰۰۹) که با استفاده از شاخص‌های مربوط به دینداری و رضایت از زندگی در بین ۶۵ کشور انجام شد، آنان ضمن تأکید بر سودمندی اعتقادات و هویت دینی بر سلامت روحی و جسمی افراد، به رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی اشاره کردند. اوکالیس<sup>۹</sup> در تحقیق خود در سال ۲۰۰۹م، به مقایسه ۷۹ کشور در باب ارزش‌های فرهنگی پرداخت، و به این موضوع اشاره کرد که در کل، بین دین و رضایت از زندگی رابطه مثبت وجود دارد؛ اما مردمی که مشکلات زندگی را آزمایش الهی می‌دانند از رضایت زندگی کمتری برخوردارند.

1. Diener

3. Levin

5. Taylor

7. McConatha

9. Okulicz

2. Allport and feagin

4. Chatters

6. Bergan

8. Hayward &amp; Elliott

## ۲-۲. تأهل و رضایت از زندگی

چندین دهه است که پژوهشگران به نقش ازدواج و تأهل بر جنبه‌های مختلف زندگی افراد توجه ویژه‌ای کرده‌اند، که برخی از مطالعات از منافع زیاد آن مانند شادکامی برای افراد حکایت دارد (صادقی، پوراعتماد و مظاهری، ۱۳۸۸، ص ۸). همچنین، ایمان و کاوه در تحقیق خود در میان ۳۸۴ نفر از ساکنان فولادشهر اصفهان به بررسی رابطه وضعیت تأهل با رضایت از زندگی پرداختند که نتیجه تحقیق آنان، وجود رابطه بین وضعیت تأهل و رضایت از زندگی را مورد تأیید قرار داد (ایمان و کاوه، ۱۳۹۱، ص ۲۷). در تحقیق دیگری که خانزاده و همکارانش در بین دانشجویان دانشگاه گیلان انجام دادند، رابطه وضعیت تأهل و رضایت از زندگی مورد مطالعه قرار گرفت؛ اما در نهایت وجود این رابطه تأیید نشد (خانزاده، نیازی، حبیبی و طاهر، ۱۳۹۱، ص ۱۰). ابراهیمی و میرزا حسینی از بین ۳۷۶ نفر از زنان ۱۸ تا ۴۰ ساله شهر قم به بررسی مقایسه رضایت از زندگی در بین زنان متأهل و مجرد پرداختند. آنان برای اندازه‌گیری رضایت زندگی از مقیاس (SWLS) استفاده کردند. نتایج تحقیق آنان نشان داد که زنان متأهل از زندگی رضایت بیشتری دارند (ابراهیمی و میرزا حسینی، ۱۳۹۳، ص ۸۷). در تحقیق سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی که در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور گیلان انجام شد وجود رابطه معناداری بین تأهل و رضایت از زندگی مورد تأیید قرار گرفت (سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی، ۱۳۹۴، ص ۱۹).

## ۲-۳. جنسیت و رضایت از زندگی

در یک تحقیق که با هدف بررسی میزان رضایت از زندگی در بین ۱۱۰ نفر از دانشجویان ورزشکار و غیر ورزشکار دانشگاه آزاد شبستر انجام شد و در آن از مقیاس رضایت زندگی داینر و همکاران بهره گرفته شد مشخص شد که رابطه معناداری بین جنسیت و میزان رضایت از زندگی دانشجویان وجود ندارد (قلی‌زاده، اوجاقی، حکمتی و پیرزاده، ۱۳۸۸، ص ۸۷). همچنین در پژوهشی که قهرمان در بین ۴۵۰ نفر از دانشجویان دختر و پسر دانشگاه فردوسی مشهد انجام داد و از یک مقیاس محقق ساخته جهت اندازه‌گیری میزان رضایت از زندگی بهره برد گزارش شد که تفاوت معناداری بین میزان رضایت از زندگی پسران و دختران دانشجویان وجود ندارد (قهرمان، ۱۳۸۹، ص ۸۱). در تحقیق برجعلی، نجفی و منسوبی‌فر نیز که در بین ۵۰۰ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد کرج و با استفاده از مقیاس رضایت زندگی داینر و همکاران انجام شد رابطه معناداری بین جنسیت و رضایت از زندگی مشاهده نشد (برجعلی، نجفی و منسوبی‌فر، ۱۳۹۱، ص ۷). در تحقیق سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی نیز در بین دانشجویان دانشگاه پیام نور گیلان رابطه معناداری بین جنسیت و رضایت از زندگی مشاهده نشد (سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی، ۱۳۹۴، ص ۱۹).

اما در تحقیق واحدی و اسکندری در بین ۳۷۰ نفر از دانشجویان کارشناسی دختر و پسر دانشگاه علوم پزشکی تبریز و با بهره‌گیری از مقیاس رضایت از زندگی داینر<sup>۱</sup> و همکاران انجام گرفت، رابطه معنادار بین جنسیت و میزان رضایت از زندگی مورد تأیید قرار گرفت و اشاره شد که دختران از رضایت زندگی بیشتری نسبت به پسران برخوردار هستند (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۶۸).

هر چند تحقیقات پیشین نشان‌دهنده وجود رابطه بین دینداری، جنسیت و تأهل و رضایت از زندگی است، اما با توجه به استفاده برخی از تحقیقات پیشین از مقیاس‌های محقق ساخته که امکان مقایسه نتایج تحقیقات را محدود می‌کند و با توجه به اینکه نتایج برخی از تحقیقات با هم متناقض است، بنا بر این نیاز به بررسی موضوع تحقیق جاری در یک جامعه جدید که دانشگاه مازندران است، همچنان احساس می‌شود.

### ۳. روش‌شناسی

#### ۳-۱. جامعه آماری و حجم نمونه

جامعه آماری تحقیق همبستگی حاضر کل دانشجویان دانشگاه مازندران به تعداد ۱۲/۰۰۰ نفر می‌باشد (گزارش، ۱۳۹۶) که با استفاده از جدول مورگان و کرجسی<sup>۲</sup> (۱۹۷۰) تعداد نمونه مورد نیاز ۳۷۵ نفر نمونه در نظر گرفته شد که برای اطمینان از بازگشت این مقدار مورد نیاز، تعداد ۴۵۰ پرسشنامه برای توزیع در بین دانشجویان در نظر گرفته شد.

انتخاب پاسخگویان نمونه با استفاده از شیوه نمونه‌گیری خوشه‌ای بود. بدین صورت که ۱۵ کلاس درس از ۱۰ دانشکده به‌عنوان خوشه و به صورت تصادفی انتخاب شدند. برای توزیع و تکمیل پرسشنامه‌ها، محقق یا همکارانش با حضور در هر ۱۵ کلاس درس، به بیان توضیحات لازم در مورد هدف و شیوه انجام این تحقیق پرداختند. پس از آن، از دانشجویان خواسته شد که نسبت به پاسخ دادن سؤالات پرسشنامه اقدام نمایند. پس از انجام کار ۴۲۰ پرسشنامه تکمیل و جمع‌آوری شد که پس از کنار گذاشتن پرسشنامه‌های ناقص، ۴۰۷ نمونه مورد استفاده قرار گرفت. ابزار اندازه‌گیری تحقیق یک پرسشنامه بود که شامل ۲ پرسش برای مشخص شدن وضعیت تأهل و جنسیت، و دو مقیاس برای اندازه‌گیری میزان دینداری و میزان رضایت از زندگی و یک پرسش که چقدر خودشان را دیندار می‌دانند.

برای اندازه‌گیری میزان دینداری از مقیاس گلاک و استارک (۱۹۶۵) استفاده شده است. مقیاس استفاده شده ۲۶ عبارت دارد که در چهار بعد اعتقادی (مانند اعتقاد به وجود خدا، بهشت و جهنم)

1. Diener

2. Morgan & krejcie



با ۷ گویه، عاطفی (مانند ترس از گناه، خواب‌های دینی) با ۶ گویه، پیامدی (مانند نگرش به بی‌حجابی، غیبت کردن) با ۶ گویه و مناسکی (مانند روزه گرفتن، نماز جمعه رفتن) با ۷ گویه جهت سنجش میزان دینداری به‌کار رفته است. پاسخگویان نظرات خود را در یک طیف ۵ درجه‌ای بیان می‌کنند. این مقیاس توسط پژوهشگران ایرانی همچون سراج‌زاده (۱۳۷۸)، آهنکوب نژاد (۱۳۸۸)، حاجی‌زاده میمنندی و ابراهیمی صدرآبادی (۱۳۸۹)، با فرهنگ و هنجار جامعه ایرانی تطبیق و به‌کار برده شده و پایایی و اعتبار آن نیز مورد تأیید قرار گرفته است. میزان آلفای پرسشنامه در تحقیق حاضر ۸۳ درصد بوده است.

رضایت‌زندگی با مقیاس داینر<sup>۱</sup> اندازه‌گیری می‌شود. این مقیاس با ۵ عبارت که هر عبارت روی طیف لیکرتی هفت درجه‌ای از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم نمره‌گذاری شده است. میزان رضایت از زندگی پاسخگویان را نشان می‌دهد. اعتبار و روایی این مقیاس توسط داینر و همکاران ارزیابی شد. در ایران نیز بررسی اعتبار و روایی این مقیاس توسط بیانی، کوچکی و گودرزی در سال ۱۳۸۶ و در بین ۱۰۹ دانشجوی دانشگاه آزاد انجام شد که اعتبار این مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۸۳ درصد و با روش بازآزمایی ۶۹ درصد به دست آمد و بررسی روایی آن نیز از روش روایی همگرا نشان داد که با فهرست شادکامی اکسفورد همبستگی مثبت و با افسردگی بک و دیگران همبستگی منفی دارد. شیخی، هومن، احدی و سپاه منصور نیز در سال ۱۳۹۰ مفید و قابل استفاده بودن این مقیاس را تأیید کرده‌اند. از این رو مقیاس پرکاربردی در بین پژوهشگران ایرانی بوده و توسط محققانی چون واحدی و اسکندری (۱۳۸۹)، نجفی و منسوبی‌فر (۱۳۹۱)، شیرمحمدی، میکائیلی منبع و زارع (۱۳۸۹)، و تمنائی‌فر و منصوری نیک (۱۳۹۱) برای اندازه‌گیری میزان رضایت از زندگی در بین دانشجویان نیز مورد استفاده قرار گرفته است. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه در این پژوهش ۸۷ درصد به دست آمده است.

#### ۴. یافته‌های پژوهش

##### ۴-۱. یافته‌های توصیفی

نمونه مورد بررسی تعداد ۴۰۷ نفر از دانشجویان دختر و پسر از رشته‌های روان‌شناسی، مدیریت صنعتی، شیمی، علوم تربیتی، مهندسی شیمی، تربیت بدنی، شهرسازی، آمار، علوم سیاسی، اقتصاد، حسابداری، پژوهشگری و مدیریت بازرگانی هستند. ۹۳ نفر از پاسخگویان پسر و ۲۹۷ نفر دختر، ۳۱۲ نفر از آنان مجرد و ۷۸ نفر نیز متأهل و ۱۷ نفر نیز به این سؤال پاسخ ندادند.

/// در متن یک نام است // Diener, Emmons, Larsen, & Griffin, 1985

نمره دینداری دانشجویان از ۳۸ تا ۱۱۹ بود که میانگین نمره دینداری دختران ۸۵/۳۳ و پسران ۷۲/۸۲ بود. این نشان می‌دهد دختران نسبت به پسران بیشتر دیندار هستند. میانگین نمره دینداری کل دانشجویان (پسر و دختر) نیز ۵۸/۱۱ با انحراف استاندارد ۱۲/۴۱ بود. همان‌گونه که جدول شماره (۱) نشان می‌دهد براساس این میانگین، دانشجویانی که نمره میانگین و بالاتر را به دست آورده‌اند در طبقه افراد با دینداری بالا به حساب آمده‌اند و افرادی که نمره دینداری آنان پایین‌تر از میانگین بود در طبقه دینداری پایین قرار گرفتند که بر این اساس ۵۴/۳ درصد از پاسخگویان در رده افراد با دینداری بالا قرار گرفتند و ۴۵/۷ درصد از آنان نیز با میزان دینداری پایین محسوب می‌شوند. بنابراین بیشتر پاسخگویان دینداری بالایی بودند.

جدول شماره (۱): وضعیت دینداری پاسخگویان براساس نمره کل دینداری (۴۰۷ نفر)

وضعیت دینداری پاسخگویان	فراوانی
دینداری پایین	۱۸۴ (۴۵/۷ درصد)
دینداری بالا	۲۲۳ (۵۴/۳ درصد)
میانگین = ۵۸/۱۱	انحراف استاندارد = ۱۲/۴۱

براساس جدول شماره (۲) بعد اعتقادی دینداری بیشتر پاسخگویان (۵۱/۱۰ درصد) پایین بود؛ اما بعد مناسکی دینداری بیشتر دانشجویان (۵۷ درصد) بالا بود. همچنین بیشتر پاسخگویان از جهت بعد تجربی دینداری در رده بالا قرار گرفتند؛ اما از جهت بعد دینداری پیامدی بیشتر پاسخگویان (۵۷ درصد) در رده پایین قرار گرفتند.

جدول شماره (۲): وضعیت دینداری پاسخگویان براساس ابعاد دینداری (۴۰۷ نفر)

ابعاد دینداری	دینداری بالا	دینداری پایین	میانگین	انحراف استاندارد
اعتقادی	۱۹۹ (۴۸/۸۹ درصد)	۲۰۸ (۵۱/۱۰ درصد)	۲۴/۳۷	۴/۵۹
مناسکی	۲۳۲ (۵۷ درصد)	۱۷۶ (۴۳/۲۴ درصد)	۱۸/۹۹	۵/۸۸
تجربی	۲۰۹ (۵۱/۳۵ درصد)	۱۹۸ (۴۸/۶۴ درصد)	۲۲/۳۱	۴/۵۷
پیامدی	۱۷۶ (۴۳/۲۴ درصد)	۲۳۲ (۵۷ درصد)	۱۹/۴۳	۳/۳۶

برای شناخت بیشتر وضعیت دینداری دانشجویان افزون بر پرسشنامه سنجش میزان دینداری، از آنان سؤال شد: خودتان را تا چه اندازه مذهبی می‌دانید. همان‌گونه که جدول شماره ۳ نشان می‌دهد که ۲۶/۶ درصد دانشجویان خود را خیلی کم یا کم مذهبی می‌دانند و ۱۱/۵ درصد از آنان خود را زیاد یا خیلی زیاد مذهبی می‌دانند و ۵۹/۵ درصد از آنان خود را مذهبی متوسط می‌دانند.

جدول شماره (۳): پاسخ دانشجویان به این پرسش که: خودتان را تا چه اندازه مذهبی می‌دانید (۴۰۷ نفر)

خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد	بدون پاسخ
۵۰	۵۸	۲۳۱	۳۵	۱۲	۲۱
۱۲/۳	۱۴/۳	۵۹/۵	۸/۶	۲/۹	۵/۱

نتایج به دست آمده از تحقیق حاضر نشان می‌دهد که نمره میزان رضایت از زندگی بین ۵ تا ۳۵ متغیر بود. میانگین نمره رضایت از زندگی دختران ۱۳/۴۱ و پسران ۱۲/۳۶ بود که نشان می‌دهد دختران رضایت از زندگی بیشتری نسبت به پسران داشتند. براساس جدول شماره ۴، میانگین نمره رضایت از زندگی کل دانشجویان نیز ۲۱/۲۶ با انحراف استاندارد ۶/۱۳ می‌باشد. بیشتر پاسخگویان ۵۲/۰۸ درصد نمره میزان رضایت از زندگی پایین را کسب کردند و ۴۹/۹۱ درصد از آنان نمره رضایت زندگی بالا را کسب کردند.

جدول شماره (۴): وضعیت رضایت از زندگی در بین پاسخگویان (۴۰۷ نفر)

وضعیت رضایت از زندگی پاسخگویان	فراوانی
رضایت از زندگی پایین	۲۱۲ (۵۲/۰۸ درصد)
رضایت از زندگی بالا	۱۹۵ (۴۷/۹۱ درصد)
میانگین = ۲۱/۲۶	انحراف استاندارد = ۶/۱۳

#### ۴-۲. یافته‌های تحلیلی

همان‌گونه که جدول شماره (۵) نشان می‌دهد بین میزان دینداری با میزان رضایت از زندگی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران رابطه معناداری وجود دارد ( $t=0/22, p=0/00$ ). افزون‌بر این، رابطه بین چهار بعد دینداری دانشجویان و رضایت از زندگی نیز بررسی شد و نتایج نشان داد که بین بعد اعتقادی دینداری دانشجویان با میزان رضایت از زندگی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ( $t=0/17, p=0/00$ ). بعد مناسکی دینداری دانشجویان نیز با میزان رضایت از زندگی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ( $t=0/12, p=0/00$ ) و بین بعد تجربی دینداری نیز با میزان رضایت از زندگی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد ( $t=0/22, p=0/01$ ). اما بین بعد پیامدی دینداری دانشجویان با میزان رضایت از زندگی آنان رابطه مثبت و معناداری وجود ندارد ( $t=0/16, p=0/16$ ).

جدول شماره (۵): رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی در بین دانشجویان دانشگاه مازندران (نمونه ۴۰۷ نفر)

ابعاد دینداری						رضایت از زندگی				
اعتقادی		مناسکی		تجربی			پیامدی		کل ابعاد دینداری	
r	p	r	p	r	p		r	p	r	p
**۰/۱۷	۰/۰۰	*۰/۱۲	۰/۰۱	**۰/۲۲	۰/۰۰	۰/۱۶	۰/۰۶	**۰/۲۲	۰/۰۰	

\*\* معناداری رابطه با ۹۹ درصد اطمینان \* معناداری رابطه با ۹۵ درصد اطمینان

همچنین براساس جدول شماره (۶)، آزمون  $t$  ( $t = -۲/۸۹$  و  $P = ۰/۰۰$ ) نشان می‌دهد که میانگین‌های میزان رضایت از زندگی در بین دو گروه پسران (میانگین =  $۱۹/۷۰$ ) و انحراف معیار =  $۶/۱۶$ ) و دختران (میانگین =  $۲۱/۸۰$ ) و انحراف معیار =  $۶/۰۶$ ) تفاوت معناداری با یکدیگر دارند و این دو گروه با سطح اطمینان بیش از ۹۵ درصد در میانگین رضایت از زندگی با هم تفاوت دارند و دختران دانشجوی رضایت از زندگی بیشتری دارند.

جدول شماره (۶): آزمون  $t$  برای مقایسه نمره رضایت از زندگی در گروه دختران و پسران

گروه	میانگین	انحراف معیار	t	df	p
دختران (N= ۲۸۹)	۲۱/۸۰	۶/۰۶	-۲/۸۹	۳۸۹	۰/۰۰
پسران (N= ۹۳)	۱۹/۷۰	۶/۱۶			

علاوه بر این جدول شماره (۷)، آزمون  $t$  ( $t = -۲/۶۴$  و  $P = ۰/۰۰$ ) نشان می‌دهد که میانگین‌های میزان رضایت از زندگی در گروه‌های مجرد (میانگین =  $۲۰/۸۶$ ) و انحراف معیار =  $۶/۱۸$ ) و متأهل (میانگین =  $۲۲/۹۲$ ) و انحراف معیار =  $۵/۸۹$ ) تفاوت معناداری با یکدیگر دارد و این دو گروه با سطح اطمینان بیش از ۹۵ درصد در میانگین رضایت از زندگی با هم تفاوت دارند و دانشجویان متأهل رضایت از زندگی بیشتری دارند.

جدول ۷: آزمون  $t$  برای مقایسه نمره رضایت از زندگی در گروه از دانشجویان مجرد و متأهل

گروه	میانگین	انحراف معیار	t	df	p
مجرد (N= ۳۱۲)	۲۰/۸۶	۶/۱۸	-۲/۶۴	۳۸۸	۰/۰۰
متأهل (N= ۷۸)	۲۲/۹۲	۵/۸۹			

که بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته، رضایت از زندگی داشتند وارد جدول رگرسیون شدند. در مرحله اول پس از ورود متغیر بعد تجربی دینداری بتا =  $۰/۲۳$  است که نشان از همبستگی  $۰/۲۳$  آن با رضایت از زندگی دارد. همچنین مشاهده می‌شود که این مدل قادر به تبیین ۵ درصد از متغیر

وابسته رضایت از زندگی است. متغیر دیگری که تغییر محسوسی در این جدول ایجاد می‌کند، جنسیت است. با ورود این متغیر مدل قادر به پیش‌بینی ۶ درصد متغیر وابسته رضایت از زندگی است و میزان بتای ۰/۱۰ آن نشان از همبستگی ۰/۱۰ آن با متغیر رضایت از زندگی است.

جدول شماره (۸): نتایج آزمون رگرسیون چندمتغیره گام به گام

متغیرها	B	بتا	t	sig	R	R2
گام اول (بعد تجربی)	۰/۳۱۵	۰/۲۳۵	۴/۷۳۷	۰/۰۰۰	۰/۲۳۵	۰/۰۵۵
گام دوم (جنسیت)	۱/۵۰۶	۰/۱۰۴	۲/۰۵۳	۰/۰۴۱	۰/۲۵۶	۰/۰۶۶

## ۵. بحث و نتیجه‌گیری

با توجه به اهمیت مفهوم رضایت از زندگی و تلاشی که جوامع جهت ارتقا آن دارند (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۹۹)، هدف از تحقیق حاضر بررسی وضعیت رضایت از زندگی و دینداری دختران و پسران دانشجوی دانشگاه مازندران و رابطه دینداری آنان با رضایت از زندگیشان بود.

نتایج توصیفی نشان داد که ۲۲/۸۵ درصد از دانشجویان پسر و ۸۷/۱۵ درصد دختر بودند و از کل پاسخگویان نیز ۱۹/۱۶ درصد متأهل و ۸۰/۹۴ درصد مجرد بودند. میزان دینداری در بین پاسخگویان بالا بود. به طوری که ۵۴/۳ درصد دینداری بالایی داشتند. این نتیجه با تحقیقات پیشین توسلی و مرشدی که در سال ۱۳۸۵ انجام دادند و براساس آن دینداری در ایران را بالا می‌دانستند، مطابقت دارد. که دلیل آن هم جایگاه و نقش نهاد دین در کشور است که در همه ابعاد زندگی افراد جامعه خود را نشان می‌دهد.

براساس نتایج تحقیق، دختران نسبت به پسران دارای امتیاز بیشتری در دینداری بودند. به عبارت دیگر دختران از پسران دیندارتر بودند. دیندارتر بودن دختران را تحقیقات گذشته نیز نشان داده‌اند (کاظمیان مقدم و مهرابی‌زاده هنرمند، ۱۳۹۶). علت دینداری بیشتر دختران را برخی از محققین به پایین بودن سن تکلیف آنان ربط داده و معتقدند که چون دختران انجام دستورات دینی را از سنین پایین‌تر آغاز می‌کنند در دینداری راسخ‌تر و جدی‌تر هستند (جعفری، صدوری و فتحی اقدام، ۱۳۹۰، ص ۱۱۰). برخی نیز علت دینداری بیشتر زنان را وقت بیشتر زنان برای انجام فعالیت‌های دینی می‌دانند (کاظمیان مقدم و مهرابی‌زاده هنرمند، ۱۳۹۶). گروهی دیگر از محققان نیز معتقدند که دین فعالیت‌های بیشتری برای زنان در نظر گرفته، لذا زنان فعالیت‌های دینی بیشتری دارند. تحقیقات دیگر اشاره به نظام مردسالاری دارد و بیان می‌کند که در خانواده‌های مردسالار زنان ریسک‌گریزتر هستند و بیشتر به دینداری روی می‌آورند (مدیری و آزاد ارمکی، ۱۳۹۲، ص ۵).

در تحقیق حاضر، تنها ۴۷/۹۱ درصد از دانشجویان در گروه "با رضایت زندگی بالا" قرار

گرفتند و بیشتر آنان ۵۲/۰۸ درصد در گروه "با رضایت زندگی پایین" قرار گرفتند. این نتیجه با گزارش سجودی و همکاران که تنها ۳۷/۲ درصد از دانشجویان در گروه "رضایت از زندگی بالا" قرار دادند مطابقت دارد (سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی، ۱۳۹۴، ص ۲۵). علت پایین بودن رضایت زندگی دانشجویان را می‌توان با شرایط اقتصادی و اجتماعی کنونی جامعه تبیین کرد. چنان‌که گزارش‌ها نشان می‌دهد نرخ بیکاری در کشور در سال ۱۳۹۵ با افزایش ۱/۴ درصدی، به ۱۲/۴ درصد رسیده است (تسلیم، ۱۳۹۶). و درآمد ناخالص ملی سرانه کشور ما در سال ۲۰۱۵م، برابر با ۱۷۴۰۰ دلار است در صورتی که درآمد ناخالص ملی سرانه برای کشور قطر با رقمی ۸ برابر، ۱۴۰۷۲۰ دلار اعلام شده است (گزارش، اقتصاد آنلاین، ۱۳۹۶).

همچنین تحقیق جاری نشان داد در میزان رضایت از زندگی نیز، دختران دانشجو نمره بالاتری کسب کردند. یعنی دختران از زندگی رضایت بیشتری نسبت به پسران دارند. نتایج این تحقیق با نتایج تحقیق واحدی و اسکندری که در بررسی خود به رضایت بیشتر دختران دانشجو از زندگی دست یافتند همخوانی دارد (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۶۸). در تبیین علت رضایت کمتر پسران دانشجو، می‌توان به شرایط اجتماعی و اقتصادی کشور اشاره کرد. چراکه از یک سو در این شرایط انتظار می‌رود که پسران با کسب شغل و درآمد مناسب برای اداره خانواده، خود را برای تشکیل یک خانواده آماده کنند، اما شرایط اقتصادی و اجتماعی این اجازه را به آنان نمی‌دهد. از طرف دیگر چون دختران در خانواده پدری خود مسئولیت مهمی برای کسب و کار و درآمد مالی ندارند و از این جهت نگرانی ندارند بنابراین راضی‌تر به نظر می‌رسند. با این حال در تحقیقات، قلی‌زاده و همکارانش، برجعلی و همکارانش و سجودی و همکارانش رابطه معناداری بین جنسیت و میزان رضایت از زندگی مشاهده نشد که این نتایج نیاز به بررسی بیشتر را نشان می‌دهند (قلی‌زاده، اوجاقی، حکتی و پیرزاده، ۱۳۸۸، ص ۸۷؛ برجعلی، نجفی و منسوبی‌فر، ۱۳۹۱، ص ۷ و سجودی، معصومی‌راد، آوردیده و عبدی، ۱۳۹۴، ص ۱۹).

نتایج حاکی از آن است که میزان دینداری با میزان رضایت از زندگی در میان دانشجویان دانشگاه مازندران رابطه معناداری دارد. نتیجه تحقیق حاضر با نتایج تحقیق عبدالله‌پور و همکارانش، ربانی و همکارش، مصلحی و همکارش، پرپوچی و همکارانش، ایمان و همکارش، ابراهیمی و همکارش، مجاوریان و همکارانش، ثابت و همکارش، خانزاده و همکارانش و واحدی و همکارش در داخل و برکن و همکارش، هیوارد و همکارش و تیلور و همکارانش در خارج از کشور که معنادار بودن رابطه بین دینداری و رضایت از زندگی را نشان دادند همخوانی دارد (عبدالله‌پور، سیدمهدوی اقدم، قلی‌زاده و علی اشرفی زکی، ۱۳۹۰، ص ۱۴۱)؛ (ربانی و بهشتی، ۱۳۹۰، ص ۷۹)؛ (مصلحی و احمدی، ۱۳۹۲، ص ۷۵)؛ (پرپوچی، احمدی و سهرابی، ۱۳۹۲، ص ۶۰)؛ (ایمان و کاوه، ۱۳۹۱، ص ۲)؛

(ابراهیمی و میرزاحسینی، ۱۳۹۳، ص ۸۷)؛ (مجاوریان، کشیری کلایی و فلاحتی، ۱۳۹۳، ص ۱۱)؛ (حسین ثابت و رادی، ۱۳۹۴، ص ۱۹)؛ (حسین خانزاده، نیازی، حبیبی و طاهر، ۱۳۹۱، ص ۲)؛ (واحدی و اسکندری، ۱۳۸۹، ص ۶۸)؛ (برگن و مک کاناتا، ۲۰۰۱)؛ (هیوارد و الیوت، ۲۰۰۹)؛ (تیلور، لوین و چترز، ۱۹۹۵). افزون بر این یافته‌ها با دیدگاه دورکیم درباره آثار دین بر افراد نیز همسو می‌باشد. زیرا دورکیم دین را عامل انسجام جامعه می‌داند که با انجام رفتارهای دینی، احساس رضایت از زندگی نیز افزایش می‌یابد (کوزر، ۱۳۸۸). به عبارت دیگر، افراد دیندارتر با برقراری رابطه با خدا و کسب آرامش، از این رابطه، به رضایت بیشتری از زندگی دست می‌یابند (پریوچی، احمدی و سهرابی، ۱۳۹۲، ص ۶۶). که این موضوع با شرایط فرهنگی کشور یعنی دیندار بودن جامعه ایران (نصرتی و ذوالفقاری، ۱۳۹۱، ص ۱۰۱)، و دیندار بودن جامعه دانشجویان (نوابخش، پور یوسفی و میر آخورلی، ۱۳۸۸، ص ۶۱) نیز همخوانی دارد.

از آنجایی که نارضایتی مردم از زندگی زنگ خطری است که حتی ممکن است باعث شورش‌ها و اعتراضات عمومی شود (باقری، حسین‌زاده، حیدری، و زالی‌زاده، ۱۳۹۳، ص ۱۰۶) و (رحمتی، ۱۳۸۳، ص ۲۳۲). و در صورتی که این نارضایتی در بین دانشجویان به‌عنوان نخبگان و مدیران آینده کشور باشد خطر آن بیشتر و شدیدتر خواهد بود که خودکشی، افت تحصیلی و فرار مغزها از جمله این تبعات می‌باشد (تابناک، ۱۳۹۶). با توجه به اینکه تحقیق حاضر نشان داد که دینداری، تأهل و جنسیت در افزایش رضایت از زندگی دانشجویان تأثیر دارد، لذا پیشنهاد می‌شود با توجه به دیندار بودن جامعه ایران، برنامه‌های مناسبی برای تقویت دینداری دانشجویان تدوین شود. همچنین با توجه به اینکه رگسیون، بعد تجربی دینداری را به‌عنوان متغیر پیش‌بین نشان داده است، پیشنهاد می‌شود به جای توجه به جنبه‌های ظاهر دینداری، به بعد تجربی دینداری که یک موضوع کاملاً درونی برای افراد است (مانند احساس حضور خدا در کارهای روزانه، ترس از گناه و احساس آرامش) بیشتر توجه شود. همچنین با توجه به اینکه دانشجویان متأهل از رضایت زندگی بیشتری برخوردار بودند و با توجه به اینکه سیاست کشور در تسهیل و حمایت از ازدواج جوانان است، پیشنهاد می‌شود برای تسهیل در ازدواج پایدار جوانان دانشجویان راهکارهای مناسب تهیه و تدوین شود.

با توجه به اینکه نتیجه تحقیق نشان داد که دختران دانشجویان نسبت به پسران از رضایت از زندگی بیشتری برخوردار هستند و رگسیون نیز جنسیت را به‌عنوان یک عامل پیش‌بینی‌کننده نشان داده است، ضمن پیشنهاد توجه و بررسی بیشتر به شرایط دانشجویان پسر، با توجه به اینکه بیشتر یافته‌های قبلی به چنین نتیجه‌ای نرسیده و تفاوتی در میزان رضایت پسران و دختران دانشجویان گزارش نکردند، پیشنهاد می‌شود که این نتیجه بیشتر مورد مطالعه و بررسی سایر محققان قرار گیرد.

## منابع

۱. ابراهیمی، فاطمه و حسن میرزاحسینی (۱۳۹۳)، «رابطه جهت‌گیری مذهبی و رضایت از زندگی در بین زنان مجرد و متأهل شهر قم»، پژوهش‌نامه اسلامی زنان و خانواده شماره ۲ (۳۹)، ص ۸۷-۹۹.
۲. ایمان، محمدتقی و مهدی کاوه (۱۳۹۱)، «سنجش میزان رضایت از زندگی در میان ساکنان مسکن مهر فولادشهر اصفهان»، مطالعات کاربردی جامعه‌شناسی، شماره ۲ (۵)، ص ۱-۳۲.
۳. اینگلهارت، رونالد (۱۳۷۳)، تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی، ترجمهٔ مریم وتر، تهران: امیرکبیر.
۴. آهنکوب نژاد، محمدرضا (۱۳۸۸)، «مطالعه میزان پایبندی دینی جوانان شهر اهواز»، پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۳، ص ۱-۲۴.
۵. باقری، معصومه؛ علی حسین حسین‌زاده؛ سمیرا حیدری و مسعود زالی‌زاده (۱۳۹۳)، «بررسی جامعه‌شناختی رضایت از زندگی در میان شهروندان» (مورد مطالعه: شهر اهواز)، فصلنامهٔ مطالعات توسعهٔ اجتماعی-فرهنگی، شماره ۳ (۳)، ص ۹۱-۱۰۸.
۶. برجعلی، احمد؛ محمود نجفی و حسن منسوبی‌فر (۱۳۹۱)، «رابطه بهزیستی معنوی، رضایت از زندگی و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان دختر و پسر»، فصلنامه روان‌شناسی تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تنکابن، ۱۰، ص ۱-۱۰.
۷. بیانی، علی اصغر؛ عاشورمحمد کوچکی و حسین گودرزی (۱۳۸۶)، «اعتبار و روایی مقیاس رضایت از زندگی»، فصلنامه روان‌شناسان ایرانی، شماره ۳ (۱۱)، ص ۲۵۹-۲۶۵.
۸. پرپوچی، بهجت؛ مجید احمدی و فرامرز سهرابی (۱۳۹۲)، «رابطهٔ دینداری و حمایت اجتماعی با رضایت از زندگی دانشجویان دانشگاه»، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، شماره ۱ (۳)، ص ۶۰-۶۸.
۹. تابناک، (۱۳۹۶/۲/۳)، تابناک، بازیابی از تابناک:  
<http://www.tabnak.ir/fa/news/446940/>
۱۰. تابناک، (۱۳۹۶/۵/۲۸)، تابناک، بازیابی از تابناک:  
<http://www.tabnak.ir/fa/news/206524/>
۱۱. تمنائی‌فر، محمدرضا و اعظم منصوری نیک (۱۳۹۱)، «ویژگی‌های شخصیتی، رضایت از زندگی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان»، دانشگاه گیلان (ص ۱-۴)، رشت: دانشگاه گیلان.



۱۲. تنسیم، خ (۱۳۹۶/۵/۲۵)، خبرگزاری تنسیم، بازیابی از خبرگزاری تنسیم:  
<https://www.tasnimnews.com/fa/news/1395/12/24/1355815/>
۱۳. توسلی، غلامعباس و ابوالفضل مرشدی (۱۳۸۵)، «بررسی سطح دینداری و گرایش‌های دینی دانشجویان»، مجله جامعه‌شناسی ایران، ۷ (۲)، ص ۹۶-۱۱۸.
۱۴. جبرائیلی، محمد؛ سیدجواد موسوی واعظی؛ پیمان میکائیلی؛ رامین سعادتیان و سیامک عقلمند (۱۳۹۰)، «علل افت تحصیلی دانشجویان استعداد درخشان دانشگاه علوم پزشکی ارومیه»، افق توسعه آموزش پزشکی، شماره ۴ (۳)، ص ۲۱-۲۵.
۱۵. جعفری، اصغر؛ جمشید صدری و قربان فتحی اقدام (۱۳۹۰)، «رابطه بین کارایی خانواده و دینداری و سلامت روان و مقایسه آن بین دانشجویان دختر و پسر»، تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره، شماره ۶ (۳۳)، ص ۱۰۷-۱۱۵.
۱۶. حاجی‌زاده میمندی، مسعود و فاطمه ابراهیمی صدرآبادی (۱۳۸۹)، «رابطه جنسیت با میزان و ابعاد دینداری»، زن در توسعه و سیاست، شماره ۸ (۳)، ص ۱۳۵-۱۵۱.
۱۷. حجازی، مسعود؛ افسانه صبحی و مرتضی حسینی (۱۳۹۲)، «رابطه دینداری با رضایت از زندگی و شادکامی دختران دانش‌آموز»، زن و مطالعات خانواده، شماره ۲۲، ص ۶۱-۷۷.
۱۸. حراست، اداره (۱۳۹۶/۳/۳۰)، مصاحبه با رییس اداره حراست دانشگاه مازندران درباره میزان خودکشی در دانشگاه مازندران، (س. متولیان، مصاحبه‌کننده).
۱۹. حسین ثابت، فریده و مریم رادی (۱۳۹۴)، «بررسی رابطه درک از خدا و رضایت از زندگی در دانشجویان دانشگاه شیراز»، مجله پژوهش در دین و سلامت، شماره ۱ (۲)، ص ۱۹-۲۷.
۲۰. حسین‌خانزاده، عباسعلی؛ ایل ایمان نیازی؛ زهره حبیبی و محبوبه طاهر (۱۳۹۱)، «نقش بازخوردهای مذهبی و سبک‌های رویارویی با تنیدگی در تبیین رضایت از زندگی»، مجله علوم روان‌شناختی، شماره ۱۱ (۴۴)، ص ۱-۱۲.
۲۱. خانلو، محمود و ساناز زارعیان (۱۳۹۴)، «مقایسه میزان رضایت از زندگی دانش‌آموزان با و بدون آسیب بینایی»، تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۴، ص ۳۳-۳۸.
۲۲. خبرگزاری فارس (۱۳۸۹/۸/۱۴)، خبرگزاری فارس، بازیابی از خبرگزاری فارس:  
<http://www.farsnews.com/newstext.php?nn=8908140124/>
۲۳. ربانی، رسول و سیدصمد بهشتی (۱۳۹۰)، «بررسی تجربی رابطه دینداری و رضایت از زندگی»، مجله علوم اجتماعی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه فردوسی مشهد، شماره ۱ (۸)، ص ۷۹-۱۰۲.

۲۴. رحمتی، محمدمهدی (۱۳۸۳)، «بررسی اعتبار تجربی تئوری ناکامی-پرخاشگری تماشاگران فوتبال»، فصلنامه رفاه اجتماعی، شماره ۴ (۱۴)، ص ۲۳۲-۲۳۵.
۲۵. سجودی، عادل؛ رضا معصومی راد؛ سولماز آوردیده و فرزین عبدی (۱۳۹۴)، «بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر رضایت از زندگی» (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه پیام نور واحد شفت)، رویش روان‌شناسی، شماره ۴ (۱۲)، ص ۱۹-۳۰.
۲۶. سراج‌زاده، سیدحسین (۱۳۷۸)، «نگرش‌ها و رفتارهای دینی نوجوانان تهرانی و دلالت‌های آن برای نظریه سکولار شدن»، نمایه پژوهش، شماره ۳ (۹)، ص ۱۰۵-۱۱۸.
۲۷. سراج‌زاده، سیدحسین و فرشید رحیمی (۱۳۹۲)، «رابطه دینداری با معناداری زندگی در یک جمعیت دانشجویی»، راهبر فرهنگ، شماره ۲۴، ص ۷-۳۰.
۲۸. شجاعی زند، علی‌رضا (۱۳۸۱)، «مدلی برای سنجش دینداری در ایران»، مجله جامعه‌شناسی ایران، ص ۳۳-۶۶.
۲۹. شیخی، منصوره؛ حیدرعلی هومن؛ حسن احدی و مژگان سپاه منصور (۱۳۹۰)، «مشخصه‌های روان‌سنجی مقیاس رضایت از زندگی»، اندیشه و رفتار، شماره ۱۹، ص ۱۷-۲۹.
۳۰. شیرمحمدی، لیلا؛ فرزانه میکائیلی منیع و حسین زارع (۱۳۸۹)، «رابطهٔ سخت‌رویی، رضایت از زندگی و امید با عملکرد تحصیل دانشجویان»، فصلنامه علمی-پژوهشی روان‌شناسی دانشگاه تبریز، شماره ۲۰، ص ۱۲۵-۱۴۷.
۳۱. صادقی، منصوره‌السادات؛ حمیدرضا پوراعتماد و محمدعلی مظاهری (۱۳۸۸)، «نقش ازدواج در سلامت عمومی زوج‌های جوان: مطالعه‌ای طولی»، فصلنامه روان‌شناسی کاربردی، شماره ۲ (۱۰)، ص ۷-۲۴.
۳۲. طالبان، محمدرضا و مهدی رفیعی بهابادی (۱۳۸۹)، «تحولات دینداری براساس تفاوت‌های نسلی در ایران»، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۲، ص ۸۵-۱۱۴.
۳۳. عبدالله‌پور، نازی؛ میرروح‌الله سیدمهدوی اقدم؛ حسین قلی‌زاده و زینب علی اشرفی زکی (۱۳۹۰)، «رابطه بین دینداری با رضایت از زندگی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد تبریز»، فصلنامه علمی پژوهشی تربیت اسلامی، شماره ۶ (۱۲)، ص ۱۴۱-۱۵۳.
۳۴. علی‌زاده قوی فکر، رضوان (۱۳۸۸)، بررسی تأثیر سرمایه اجتماعی بر رضایت از زندگی در بین زنان ۲۰-۴۰ سال شهر تبریز، اصفهان: پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مطالعات زنان دانشگاه اصفهان.
۳۵. فرارو (۱۳۹۵/۹/۱۴)، خبرگزاری فرارو، بازیابی از خبرگزاری فرارو:

۳۶. فرجی، مهدی و علی کاظمی (۱۳۸۸)، «بررسی وضعیت دینداری در ایران: (با تأکید بر داده‌های پیمایش‌های سه دهه گذشته)»، فصلنامه تحقیقات فرهنگی، شماره ۶، ص ۷۹-۹۵.
۳۷. قلی‌زاده، حسین؛ علی اوجاقی؛ عیسی حکتی و جابر پیرزاده (۱۳۸۸)، «مقایسه رضایت از زندگی دانشجویان ورزشکار با دانشجویان غیر ورزشکار: مطالعه نقش جنسیت»، زن و مطالعات خانواده، شماره ۲ (۵)، ص ۸۷-۹۶.
۳۸. قهرمان، آرش (۱۳۸۹)، «بررسی مفهوم رضایت از زندگی و سنجش آن در میان دانشجویان دختر و پسر»، دوفصلنامه تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه، شماره ۴، ص ۸۱-۱۰۶.
۳۹. کاظمیان مقدم، کبری و مهناز مهربانی‌زاده هنرمند (۱۳۹۶/۵/۲۴)، مقایسه نگرش مذهبی و سلامت روانی دانشجویان دختر و پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحد بهبهان، بازیابی از سامانه نشریات:  
<http://ravanshenasi.nashriyat.ir/node/71/>
۴۰. کوزر، لویس (۱۳۸۸)، زندگی و اندیشه بزرگان جامعه‌شناسی، ترجمه ثلاثی، تهران: انتشارات علمی.
۴۱. گزارش (۱۳۹۶/۵/۲۵)، اقتصاد آنلاین، بازیابی از اقتصاد آنلاین:  
<http://www.eghtesadonline.com/>
۴۲. گزارش (۱۳۹۶/۵/۲۸)، دانشگاه مازندران، بازیابی از دانشگاه مازندران:  
<http://en.umz.ac.ir/page/introduction/>
۴۳. مجاوریان، سیدمجتبی؛ فاطمه کشیری کلایی و ذبیح‌الله فلاحتی (۱۳۹۳)، «بررسی رابطه بین محدودیت‌های مذهبی، رضایت از زندگی و رشد اقتصادی»، فصلنامه علمی پژوهشی، پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی، شماره ۱۳، ص ۱۱-۲۲.
۴۴. مدیری، فاطمه و تقی آزاد ارمکی (۱۳۹۲)، «جنسیت و دینداری»، جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۵۱ ص ۱-۱۴.
۴۵. مصلحی، جواد و محمدرضا احمدی (۱۳۹۲)، «نقش زندگی مذهبی در رضایت‌مندی زناشویی زوجین»، روان‌شناسی دین، شماره ۲، ص ۷۵-۹۰.
۴۶. مهربانی، حسین‌علی و هما شیخ‌دارایی (۱۳۹۲)، «نقش عوامل مؤثر در گرایش به خودکشی دانش‌آموزان دختر دوره متوسطه»، دانش و پژوهش در روان‌شناسی کاربردی، شماره ۱۴ (۳)، ص ۹۱-۱۰۰.
۴۷. میرزایی، مهدی (۱۳۹۰)، «بررسی جامعه‌شناختی میزان دینداری دانشجویان دانشگاه افسری امام علی (علیه السلام) با استفاده از یک مدل بومی»، مدیریت نظامی، شماره ۴۲، ص ۱۸۱-۲۱۲.

۴۸. میرفرهادی، نسترن؛ ساقی موسوی؛ رسول تبری و لیلی کاظم نژاد (۱۳۹۰)، «بررسی نقش عوامل فردی بر رضایت از زندگی در پرستاران شاغل در بیمارستان‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی شهر رشت»، دوفصلنامه دانشکده‌های پرستاری و مامایی استان گیلان، شماره ۶۵، ص ۵۲-۵۸.
۴۹. نصرتی، شیما و ابوالفضل ذوالفقاری (۱۳۹۱)، «تأثیر میزان دینداری بر سبک زندگی جوانان تهرانی»، فصلنامه پژوهش اجتماعی، شماره ۱۴، ص ۱۰۱-۱۱۳.
۵۰. نوایخش، مهرداد؛ حمید پور یوسفی و مژگان میرآخوری (۱۳۸۸)، «بررسی میزان پایبندی مذهبی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار»، پژوهش نامه علوم اجتماعی، شماره ۳، ص ۶۱-۹۱.
۵۱. واحدی، شهرام و فاطمه اسکندری (۱۳۸۹)، «اعتبارسنجی و تحلیل عاملی تأییدی چند گروهی مقیاس رضایت از زندگی (SWLS) در بین دانشجویان پرستاری و مامایی»، پژوهش پرستاری، شماره ۵ (۱۷)، ص ۶۸-۷۹.
۵۲. هزار جریبی، جعفر و رضا صفری شالی (۱۳۸۷)، «بررسی عوامل مؤثر بر ارتکاب جرم» (مطالعه موردی زندانیان استان مرکزی)، فصلنامه علوم اجتماعی، شماره ۴۶، ص ۴۱-۷۴.
53. Okulicz-Kozaryn, A. (2009), *Religiosity and Life Satisfaction (A Multilevel Investigation Across Nations)*. Harvard: Institute for Quantitative Social Science, Harvard University.
54. Bergan, A., & McConatha, J. T. (2001), *Religiosity and Life Satisfaction. Activities, Adaptation & Aging*, 24, 23-34.
55. Diener, E., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985), *The Satisfaction With Life Scale. Journal of Personality Assessment*, 49, 71-75.
56. Elliott, M., & Hayward, R. D. (2009), *Religion and Life Satisfaction Worldwide: The Role of Government Regulation. Sociology of Religion*, 00: 0, 1-26.
57. Glock, C. Y., & Stark, R. (1965), *Religion and society in tension*. Chicago: Rand McNally.
58. Helliwell, J., Layard, R., & Sachs, J. (2015), *World happiness report*. Columbia: Columbia University.
59. Himmelfarb, H. S. (1975), *Measuring Religious Involvement. Social Forces*, Vol. 53, No. 4, 606-618.
60. Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970), *Determining sample size for research activities. EDUCATIONAL AND PSYCHOLOGICAL MEASUREMENT*, 30, 607-610.

61. Levin, J. S., Chatters, L. M., & Taylor, R. J. (1995), Religious Effects on Health Status and Life Satisfaction Among Black Americans. *Journal of Gerontology*, Vol. 50B, No. 3, 155-163.
62. Glock, C. Y., & Stark, R. (1965). *Religion and society in tension*. Chicago: Rand McNally
63. Turner, J. C. (2007). Encyclopedia of Social Psychology Self-Categorization Theory . IN R. F. Baumeister, & D. V. Kathleen, *Encyclopedia of Social Psychology* .(5-1) Thousand Oaks: SAGE Publication, Inc.

